

Wojciech Pikor

Animacja biblijna w szkole : cele, metody, perspektywy

Collectanea Theologica 82/1, 93-113

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WOJCIECH PIKOR, LUBLIN-PELPLIN

ANIMACJA BIBLIJNA W SZKOLE – CELE, METODY, PERSPEKTYWY

Adhortacja apostolska *Verbum Domini*¹ sytuuje Pismo Święte w trzech stopniowo rozszerzających się przestrzeniach koncentrycznych, które znalazły się poszczególnych tytułach rozdziałów tego dokumentu. W centrum jest *Verbum Dei* (rozdz. 1) – „Słowo, które od początku jest u Boga i jest Bogiem, objawia nam samego Boga” (VD nr 6). Przez wcielenie Logosu-Chrystusa przestrzenią, w której dziś doświadcza się obecności Słowa Bożego w świecie, jest Kościół – „dom Słowa” (nr 52). Jako *Verbum in Ecclesia* (rozdz. 2) Biblia nie jest tylko kwestią kulturową, lecz „należy do sfery prawdy dotyczącej w równym stopniu wszystkich ludzi” (nr 92). Z tego wynika misja Kościoła głoszenia światu Logosu nadziei (nr 91), dzięki której słowo Boże staje się rzeczywiście *Verbum mundo* (rozdz. 3).

Ta dynamika słowa Bożego objawiającego się w świecie wymaga nowego spojrzenia na obecność Pisma Świętego w szkole. Dotychczasowe dokumenty Kościoła podejmowały tę kwestię zasadniczo w perspektywie katechezy. Głównym źródłem katechezy jest słowo Boże zawarte w świętej Tradycji i w Piśmie Świętym (por. CT nr 27; DOK nr 94; PDK nr 32)². W rezultacie animacja biblijna w szkole wydaje się być utożsamiana z katechezą biblijną. Tymczasem adhortacja *Verbum Domini*, prezentując Biblię w środowisku szkolnym, podkreśla – w kontekście *Verbum in Ecclesia* (VD nr 74) – nie tylko znaczenie „biblijnego wymiaru katechezy”, ale również postuluje

¹ B e n e d y k t XVI, Adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini* (30 września 2010), Wydawnictwo M, Kraków 2010 (dalej: VD).

² J a n P a w e ł II, Posynodalna adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* (16 października 1979), w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1996, s. 1-64 (dalej: CT); K o n g r e g a c j a d s. D u c h o w i e ń s t w a, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), Pallottinum, Poznań 1998 (dalej: DOK); K o n f e r e n c j a E p i s k o p a t u P o l s k i, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce* (20 czerwca 2001), WAM, Kraków 2001 (dalej: PDK).

„poznawanie Biblii – jako *Verbum mundo* – w szkołach i na uniwersytetach” (nr 111). Jak zatem ma wyglądać animacja biblijna w szkole według adhortacji *Verbum Domini*? Co ma być celem głoszenia słowa Bożego w *mundus* szkolnym? Jakie możliwości otwierają się dla animacji biblijnej w realiach polskiej szkoły?

Cele szkolnej animacji biblijnej

Pierwszy kontakt z adhortacją *Verbum Domini* może przynieść wrażenie, że jest to dokument wtórny, odtwórczy, stanowiący kompilację wcześniejszych wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Uważna lektura pozwala jednak dostrzec, że adhortacja podejmuje wiele nowych aspektów, nie tylko przez odwołanie się do *Propositio* wieńczącego synod biskupów, ale również przez przywołanie wielu istotnych wypowiedzi papieża Benedykta XVI związanych z synodem. Ta świeża perspektywa dotyczy również obecności Biblii w szkole. Chodzi przede wszystkim o Pismo Święte jako tekst kulturowy i kulturotwórczy, co winno stanowić przedmiot poznania Biblii w szkołach i na uniwersytetach (por. nr 111). Obok tego równie cenne jest spojrzenie chrystologiczne, ewangelizacyjne i egzystencjalne na biblijną animację katechezy (por. nr 74).

Chrystologiczny wymiar obecności Biblii w szkole

Adhortacja widzi w katechezie „ważną dziedzinę duszpasterstwa Kościoła (...), która w różnych swoich formach i fazach zawsze winna towarzyszyć ludowi Bożemu” (nr 74). Zatem celem biblijnej animacji katechezy – jako elementu zaangażowania duszpasterskiego Kościoła – powinno być doprowadzenie do „osobistego spotkania z Chrystusem objawiającym się nam w swoim słowie” (nr 73). Na ten chrystologiczny aspekt katechezy biblijnej trzeba spojrzeć w kontekście dynamiki objawienia Bożego. Cała historia zbawienia stworzona przez słowo Boże zmierza ku swemu wypełnieniu w Jezusie-Logosie. Słowo ustanawia relację międzyosobową, stając się pośrednikiem spotkania Boga z człowiekiem. Tę wspólnotę z Bogiem przez słowo Boże podkreśla autor Listu do Hebrajczyków, który w prologu pisze, że „wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do ojców przez proroków, a w tych ostatnich dniach przemówił do nas przez Syna” (Hbr 1,1-2a). To w Chrystusie dar słowa Bożego – objawienia osiąga punkt kulminacyjny. W Jego Osobie wypełnia się

w sposób najpełniejszy sens, jaki był wpisany w hebrajskie „słowo” (*dābār*). Chrystus bowiem nie tylko mówi słowo Boże – On sam jest Słowem Bożym. Słowo, którym jest Jezus, objawia tajemnicę Bożej woli, a jednocześnie ją wypełnia, udzielając siebie ludziom i otwierając im dostęp do życiodajnej wspólnoty z Bogiem w Duchu Świętym.³

Wzór katechezy rozumianej jako osobiste spotkanie z Chrystusem, objawiającym się w swoim słowie, adhortacja widzi w spotkaniu uczniów z Emaus z Jezusem (Łk 25,13-35). Finalność tego spotkania z Chrystusem zostaje ujęta w trzech aspektach: „wyjaśnienia Pisma, jakie potrafi dać jedynie Chrystus”, „zrodzenie na nowo nadziei silniejszej od wszelkiej porażki” oraz „uczynienie z uczniów przekonanych i wiarygodnych świadków Zmartwychwstałego” (VD nr 74). Zatem interpretacja Pisma Świętego proponowana przez Jezusa rodzi nadzieję, która uzdalnia do świadectwa.

Celem katechezy ma być najpierw wyjaśnianie Pisma w spotkaniu z Jezusem. Jeśli szukać kompetentnego objaśnienia słowa Bożego, to trzeba zawierzyć się Boskiemu Logosowi. To Jezus – pełnia objawienia – jest „egzegetą Boga” (nr 90). Wyakcentowanie lektury chrystologicznej Biblii w katechezie jest niezwykle ważne. Nie tylko egzegezie, ale również katechezie grozi niebezpieczeństwo pozostania na poziomie Pisma rozumianego „jedynie jako tekst z przeszłości” (nr 35). To był problem uczniów uciekających do Emaus, którzy, znając Pisma, nie potrafili przeżywać ich w swojej teraźniejszości wciąż tworzonej przez Słowo Boże – Chrystusa towarzyszącego im w drodze. Mimo że czytają Pisma, a nawet rozważają słowo Boże zawarte w wydarzeniu Paschy Jezusa – czynią to przez opowiadanie o tym, „co się tam w tych dniach stało” (Łk 24,18) – to pozostaje ono dla nich słowem zamkniętym. Wszystko zmienia się, gdy przez to słowo Pisma przemówi do nich Jezus, który „wyjaśni im, co we wszystkich Pismach odnosi się do Niego” (Łk 24,27). Postulat lektury chrystologicznej wysunięty przez adhortację wymaga od czytania Pisma Świętego w świetle Chrystusa, przez co możliwe będzie „odsłonięcie niewyczerpanych treści Starego Testamentu” (VD nr 41), „interpretując je jako drogę ku Chrystusowi” (nr 39).

³ Por. W. P i k o r, *Hermeneutyka biblijna w katechezie*, cz. IV: *Rzeczywistość Bożego słowa jako klucz interpretacyjny do Pisma Świętego*, *Katecheta* 51(2007) nr 11, s. 9-10.

Lektura chrystologiczna wykracza jednak poza interpretację wyłączenie typologiczną. Skoro Chrystus jest wypełnieniem Pisma, to znaczy, że jest On obecny i działający przez słowa Pisma. Dlatego też spotkanie z Chrystusem w Jego słowie rodzi nadzieję. Jeśli Chrystus jest „egzegetą Boga” (nr 90), to przez tajemnicę wcielenia jest uzasadnione stwierdzenie, że jest On również „egzegetą człowieka”. Lektura chrystologiczna Biblii jest lekturą dialogu, jak pokazuje to spotkanie z Jezusem uczniów idących do Emaus. To w tej drodze Chrystus okazuje się powiernikiem ludzkich nadziei, także tych, które były dla uczniów źródłem bolesnego rozczarowania, co wybrzmiewa w ich słowie: „A myśmy się spodziewali, że On właśnie miał wyzwolić Izraela” (Łk 24,21). Wchodząc w dialog z uczniami, ich pragnieniami i oczekiwaniami, Jezus przez słowo Pisma nadaje im właściwy kształt, ukazuje drogę do realizacji ich aspiracji, wzbudza wiarę w życie dokonujące się przez cierpienie (por. Łk 25,26). Przez Słowo Boże, którym jest Chrystus, Bóg objawia się jako wiarygodny wobec człowieka, a tym samym godny zaufania i zawierzenia Mu swego życia. Przez Słowo-Chrystusa Bóg manifestuje swoją solidarność z człowiekiem we wszystkim – z wyjątkiem grzechu (por. Hbr 4,15), który jako źródło rozpaczcy człowieka, zostaje zwyciężony przez „Miłość ukrzyżowaną”.⁴

Nadziejotwórcza lektura Pisma Świętego ma prowadzić do świadectwa. Spotkanie uczniów z Jezusem w drodze do Emaus przynosi objaśnienie Pisma, które staje się dla nich źródłem nadziei. Rozumieją, że droga ucznia musi pokrywać się z drogą Mistrza, która przez cierpienie i śmierć przywiodła Go do życia. To nowe doświadczenie Słowa przekłada się na świadectwo wobec Jedenastu i pozostałych uczniów zgromadzonych w Wieczerniku (por. Łk 24,35). Ewangelista Łukasz czyni ich świadectwa określa czasownikiem *eksēgeomai*, który w Biblii Tysiąclecia zostaje przełożony jako „opowiadać”. Jest to rzeczywiście opowiadanie, którego treść zostaje „wyprowadzona” (*eks-ēgeomai*) z osobistego spotkania z Jezusem i rozpoznania Go nie tylko w słowie Pisma, ale też w Eucharystii, w której słowo o Pasce przeobraziło się w wydarzenie Paschy (por. Łk 24,32).

⁴ Benedykt XVI, *Spotkanie z młodzieżą* (Kraków, 27.05.2006), w: *Pielgrzymka Benedykta XVI do Polski (25-28 maja 2006). Przemówienia i homilie*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2006, s. 63.

Ewangelizacyjny wymiar obecności Biblii w szkole

Świadeństwo życia jako owoc spotkania z Chrystusem w Jego słowie wskazuje na wymiar ewangelizacyjny animacji biblijnej w szkole. Jeśli podmiotem katechezy jest Kościół, wówczas katecheza szkolna jest związana z instytucją szkoły jedynie przez miejsce, pozostając działaniem ściśle i całkowicie kościelnym.⁵ Ewangelizacyjny charakter katechezy zawiera się nie tylko w świadectwie życia zgodnego ze słowem Bożym składanym przez katechetę i uczniów wierzących, ani też tylko w głoszeniu słowa Bożego przez katechetę. Kluczowym elementem jest przyjęcie sercem przez katechizowanych głoszonej prawdy, co zakłada przystąpienie do wspólnoty wiary.⁶ Takie cele katechezy ewangelizacyjnej pozostają uprawomocnione w koncepcji wyznaniowej lekcji religii, jaka jest przyjęta w polskiej szkole.⁷ W perspektywę ewangelizacyjną wpisuje się również animacja biblijna. Lektura chrystologiczna Pisma Świętego jest z jednej strony głoszeniem Ewangelii-Chrystusa, z drugiej zaś strony jest miejscem świadectwa o Chrystusie-Dobrej Nowinie dla człowieka. Adhortacja *Verbum Domini* kładzie nacisk na wymiar eklezjalny animacji biblijnej w katechezie przez podkreślenie konieczności czytania Pisma Świętego we wspólnocie Kościoła (VD nr 74).

Animacja biblijna ma wprowadzać katechizowanych w doświadczenie życia Kościoła, które stanowi właściwe miejsce interpretacji Pisma (nr 29). Adhortacja podkreśla, że uprzywilejowaną przestrzenią słowa Bożego jest liturgia, w której wspólnota wierzących nie tylko słucha słowa Bożego, ale doświadcza jego żywego i skutecznego działania dzięki mocy Ducha Świętego (nr 52). W kontekście katechezy doświadczenie Kościoła jako „domu Słowa” objawia się przez wy-

⁵ P. Tomasiak, *Możliwość ewangelizacji w szkolnym nauczaniu religii*, w: P. Mąkosza (red.), *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, Polihymnia, Lublin 2010, s. 71. Nie oznacza to jednak antagonizmu między nauczaniem religii i edukacją szkolną, lecz ich korelację na płaszczyźnie wychowania; *tamże*, s. 77-78; por. PDK 82.

⁶ P. Tomasiak, *Możliwość ewangelizacji w szkolnym nauczaniu religii*, s. 75.

⁷ *Tamże*, s. 72. Niekoniecznie jest to model ostateczny w warunkach polskiej szkoły. J. Bągorowicz, podkreślając konieczność ewangelizacji na katechezie z powodu uczestnictwa w niej osób określających siebie mianem niewierzących i poszukujących, mówi o modelu diakonijnym. Zadaniem tak rozumianej lekcji religii będzie ukazanie zasad Ewangelii jako narzędzia krytycznej oceny rzeczywistości i podstawy dokonywania własnych życiowych wyborów. Przy takim ujęciu katechezy zmienia się cel ewangelizacyjny, który nie ogranicza się tylko do wprowadzenia młodych do Kościoła, lecz „służy humanizacji ludzi, ich kultury i religii”; por. t e n ż e, *Nurty w najnowszej dyskusji wokół modelu nauczania religijnego młodzieży*, http://scholandia.republika.pl/wydzialy/teologja/wyklad_11.htm (dostęp 6 III 2011).

jaśnienie Biblii współbrzmiające z wiarą Kościoła (nr 30), co zakłada odczytywanie jej według myśli i ducha Kościoła (nr 74). W tym wymiarze adhortacja idzie za *Dyrektorium ogólnym o katechezie*, które czyni z *Katechizmu Kościoła Katolickiego* punkt odniesienia dla katechezy biblijnej (DOK nr 127; por. VD nr 74). Mimo że *Dyrektorium* podkreśla, iż żywy nurt Tradycji Kościoła jako hermeneutyka Pisma obejmuje również świadectwo świętych (por. DOK nr 96), to jednak dopiero omawiana adhortacja czyni ze „świętości w Kościele hermeneutykę Pisma, od której nikt nie może abstrahować” (VD nr 49). Życie świętych przynosi najgłębszą interpretację Biblii, gdyż to oni pozwolili się kształtować słowu Bożemu przez słuchanie go, czytanie i wytrwałe rozważanie (nr 48). Ich świadectwo chrześcijańskiego życia jest istotnym elementem ewangelizacji.⁸ W ten sposób przez dwa tysiące lat historii Kościoła pozostaje wciąż aktualna myśl z prologu Pierwszego Listu św. Jana (1J 1,1-4), że głoszenie słowa Bożego tworzy wspólnotę słuchających z Chrystusem, Słowem Życia, i z tymi, którzy doświadczywszy tego daru osobiście, są dla nich jego zwiaśtanami (VD nr 2; por. nr 123). Tak rodzi się prawdziwa komunია kościelna, w której „jak żywy jest dzisiaj Chrystus, gdzie dwa albo trzej zebrani są w Jego imię (por. Mt 18,20)” (nr 74).

Egzystencjalny wymiar obecność Biblii w szkole

Ścisły związek między słowem Pisma i świadectwem chrześcijańskim sprawia, iż „słowo Boże dociera do ludzi przez spotkanie ze świadkami, dzięki którym staje się obecne i żywe” (VD nr 97). Ta zasada dotyczy również działalności katechetycznej, która „powinna przekazywać w pełen życia sposób historię zbawienia i treści wiary Kościoła, aby każdy wierny uznał, że również jego egzystencja należy do tej historii” (nr 74). Egzystencjalna lektura Biblii na katechezie odwołuje się bezpośrednio do życia katechizowanych, którzy noszą w sobie wiele pytań dotyczących sensu i kierunku własnej egzystencji (nr 104). Animacja biblijna ma im umożliwić zwerbalizowanie tych pytań, które nierzadko dzisiaj są zagłuszane i wypierane przez współczesną mentalność (por. PDK nr 67). W ślad za tym musi iść przekonanie, iż tylko Bóg jest w stanie dać prawdziwą odpowiedź na te pytania, co przekłada się na pomoc młodym ludziom „w poznawa-

⁸ Por. P. Mąkosza, *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s. 405-407.

niu Pisma Świętego i bliskim obcowaniu z nim, aby było ono niczym kompas wskazujący drogę, którą należy iść” (VD nr 104).

Animacja biblijna musi być w swej istocie czynnością egzystencjalną.⁹ Odczytując znaczenie tekstu biblijnego, katecheza ma prowadzić uczniów do spojrzenia na swoje życie w świetle czytanego słowa Bożego. Jest to możliwe, gdyż Biblia zawiera w sobie podwójne objawienie: objawiając tajemnicę Boga, odsłania równocześnie Jego zbawcze zamiary wobec człowieka. W konsekwencji, interpretacja Pisma Świętego przekształca się akt bycia interpretowanym przez słowo Boże. Ta dynamika lektury Pisma jest zauważalna w spotkaniu uczniów z Jezusem w drodze do Emaus. Ich opowiadanie o wydarzeniach paschalnych jest w istocie interpretacją Jezusa jako Słowa-Wydarzenia (por. Łk 24,19-24). W trakcie tej narracji uczniowie zaczynają otwierać przed Nim własne życie – swoje niespełnione nadzieje (por. Łk 24,21), lęki i przerażenie (por. Łk 24,22). Słowo Jezusa wyjaśnia im Pisma, ale zarazem odsłania nowe perspektywy życia. Jezus nie tylko poddaje ich serca ocenie z powodu ich niewiary,¹⁰ ale zarazem wyzwala je z beznadziei do wspólnoty życia z sobą przez słowo Boże.¹¹

Egzystencjalna lektura Biblii czyni człowieka uczestnikiem historii zbawienia. Ta prawda była udziałem uczniów z Emaus. Pod wpływem konfrontacji ze słowem Bożym ich życie ulega przeorientowaniu, czego wyrazem jest zmiana kierunku wędrowki: „W tej samej godzinie zabrali się i wrócili do Jerozolimy” (Łk 24,33). Ich świadectwo o osobistym spotkaniu z Jezusem pokazuje, że słowo Pisma nie jest jakąś ułudą, lecz stanowi „rzeczywistość, którą można żyć i dzięki której można żyć” (VD nr 97). Tym samym ich historia życia staje się częścią historii zbawienia.

W tej perspektywie celem animacji biblijnej podejmowanej w ramach katechezy ma być nie tylko odsłonięcie historiozbawczego wymiaru Biblii. Pismo Święte nie tylko mówi o historii zbawienia, ale czyni ją obecną. W akcie czytania Biblia staje się wciąż na nowo pierwotnym wydarzeniem zbawienia: oddziałuje na tego, kto ją czyta i jej słucha, przemieniając jego życie w historię zbawienia. Katecheza

⁹ Por. W. P i k o r, *Hermeneutyka biblijna w katechezie*, cz. IV, s. 19-20.

¹⁰ Por. Łk 24,25: „O, nierozumni, jak nieskore są wasze serca do wierzenia we wszystko, co powiedzieli prorocy”.

¹¹ Por. Łk 24,32: „I mówili między sobą: «Czy serce nie pałało w nas, kiedy rozmawiał z nami w drodze i Pisma nam wyjaśniał?»”

jako spotkanie uczniów z Jezusem w Jego słowie stanowi jeszcze jeden epizod historii zbawienia, w którym Pismo Święte z przedmiotu interpretacji przekształca się w wydarzenie zbawcze.

Kulturotwórczy wymiar obecności Biblii w szkole

Szkoła jako przestrzeń nauczania religii jest jednocześnie miejscem spotkania słowa Bożego i kultury (por. VD nr 111). Ten nierozwalny związek Biblii i kultury jest konsekwencją wcielenia Słowa, które dokonało się nie na sposób abstrakcyjny, lecz za pośrednictwem języka, obrazów i wyrażeń związanych z kulturą narodu hebrajskiego (por. nr 109). Mając za autora również ludzi, Biblia przynależy do dziedzictwa kultury jako owoc twórczej działalności określonej grupy ludzi, którzy, pozostając pod działaniem natchnienia Bożego, zapisali we właściwych sobie ludzkich formach wyrazu swoje doświadczenie manifestacji Boga w ludzkiej historii (por. nr 114). Biblia jako element kultury zachodniej pozostaje jednak częścią światowego dziedzictwa kultury, co wynika z jej charakteru międzykulturowego i kulturotwórczego. Na misję głoszenia słowa Bożego można spojrzeć w perspektywie „ewangelizowania kultur”,¹² które nie tylko są przekształcane i odradzane przez Ewangelię, ale są również nią inspirowane.

Podkreślając znaczenie kulturowe Biblii, adhortacja zdaje się sięgać po wyrażenie zawarte w tytule książki Northropa Frye’a *Wielki kod. Biblia i literatura*.¹³ Biblia pełni wobec kultury funkcję generatywną, będąc pewnego rodzaju repertorium ikonograficznym, ideologicznym i literackim, z którego zaczerpnięto i czerpie się nadal symbole, opowiadania, znaki, obrazy i figury. Z tego względu przed szkołami i uniwersytetami stoi zadanie „odnalezienia sensu Biblii jako wielkiego kodu kulturowego” (VD nr 111). Interpretacja wartości antropologicznych i filozoficznych, które wywarły pozytywny wpływ na całą ludzkość, jest konieczna nie tylko dla uczniów wierzących, ale również dla tych, którzy są poszukujący lub niewierzący, gdyż bez tej znajomości staje się niemożliwe zrozumienie w pełni siebie w świecie kultury. Zagadnienie biblijnej inspiracji kultury jest

¹² Ta myśl podana w VD nr 114 pochodzi od Pawła VI; zob. t e n z e, Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), s. 20.

¹³ N. F r y e, *Wielki kod. Biblia i literatura*, tłum. A. F u l i Ń s k a, Homini, Bydgoszcz 1998.

złożone i niełatwe do zdefiniowania.¹⁴ Kardynał Gianfranco Ravasi, prefekt Papieskiej Rady Kultury, niezrównany badacz związków Biblii z kulturą, wyróżnia trzy modele promieniowania Biblii na kulturę.¹⁵ Model reinterpretujący lub aktualizujący wykorzystuje tekst lub symbol biblijny dla odczytania go i wcielenia w nowym kontekście historyczno-kulturowym.¹⁶ Jeśli w tej interpretacji aktualizującej dany motyw biblijny jest „ożywiany” w przestrzeni nowego „dzisiaj” człowieka, to drugi model – degeneratywny – poddaje tekst biblijny deformacji. W tym modelu autentyczne znaczenie określonego motywu, symbolu czy postaci biblijnej zostaje zarzucone na rzecz nowych treści, które odwracają właściwy sens.¹⁷ Do zrozumienia kulturotwórczej roli Biblii zasadnicze znaczenie ma trzeci model typu transfiguratywnego, w którym dzieła sztuki i literatury są inspirowane określonymi motywami i symbolami biblijnym. Ta inspiracja nie jest jednak powtarzaniem rzeczy widzialnej w tekście Biblii, lecz odsłania obecność stojącą za tekstem.¹⁸

Poznanie Pisma Świętego jako kodu kulturowego jest niezbędne również z powodu wpływu kultury na interpretację Biblii przez współczesnego człowieka, która nie zawsze pozostaje wierna myśli i duchowi Biblii. Przywołany model degeneratywny, mimo że potwierdza potęgę kulturalną Biblii, pokazuje, iż kultura wymaga wciąż ewangelizacji – przemienienia od wewnątrz mocą słowa Bożego (VD nr 114; por. DOK nr 203,205). Właściwa edukacja kulturowa w szkole w relacji do Biblii winna zmierzać do właściwej interpretacji tekstów biblijnych, co zakłada m.in. respektowanie transcendentacji symboliki biblijnej, która jako wyraz historycznego objawienia Boga pozostaje przedstawieniem wiary.¹⁹ „W wielu przypadkach

¹⁴ Por. K. B u k o w s k i, *Biblia a literatura polska. Antologia*, Pallotinum, Poznań 1988, s. 10.

¹⁵ Por. G. R a v a s i, *Wprowadzenie*, w: M. S t a r o w i e y s k i, *Tradycje biblijne. Biblia w kulturze europejskiej*, Petrus, Kraków 2011, s. 17-21.

¹⁶ Przykładem może być odczytanie ofiary Abrahama z Izaaka w kontekście tragicznych wydarzeń Shoah z okresu II wojny światowej; por. *tamże*, s. 18.

¹⁷ Ta „degeneracja” dotyczy w kulturze często Księgę Hioba. Kardynał Ravasi przywołuje przykład K.G. Junga i jego *Odpowiedź Hiobowi* (1952), w której psychoanalityk interpretuje postawę Boga wobec Hioba jako pozbawioną wszelkiej etyki wszechmoc i wszechwiedzę; por. *tamże*, s. 19.

¹⁸ Przykład takiego wykorzystania Pisma Świętego w kulturze widzi kard. Ravasi m.in. w malarstwie Marca Chagalla, o którym Gaston Bachelard mówił, iż on na swoich obrazach „czyta Biblię i natychmiast fragmenty biblijne stają się światłem”; por. *tamże*, s. 20.

¹⁹ Por. *tamże*, s. 23.

jest to dla uczniów jedyna okazja do kontaktu z przesłaniem wiary” (VD nr 111).²⁰

Metody szkolnej animacji biblijnej

Animacja biblijna w szkole pozostaje ściśle związana z naturą Biblii jako tekstu chrystologicznego, eklezjalnego, egzystencjalnego i kulturotwórczego. W tym kontekście adhortacja wskazuje również w numerze poświęconym „biblijnemu wymiarowi katechezy” (nr 74) pewne sposoby działania katechetycznego, przez które słowa Pisma Świętego będą odbierane jako żywe. W znacznym stopniu zostają tu powtórzone na drodze cytatu postulaty zawarte w *Dyrektorium ogólnym o katechezie*, by Biblia była „odczytywana według myśli i ducha Kościoła”, której szczególnym wyrazem jest *Katechizm Kościoła Katolickiego* (DOK nr 127, 128). Również za *Dyrektorium*, jakkolwiek bez wskazania tego dokumentu jako źródła, zostaje powtórzona zachęta do „zapamiętywania niektórych szczególnie wymownych fragmentów biblijnych dotyczących tajemnic chrześcijańskich” (por. nr 154). Zupełnym *novum* w adhortacji, gdy chodzi o animację biblijną w ramach katechezy, jest wskazanie na spotkanie uczniów z Emaus z Jezusem (Łk 24,13-35) jako „w pewnym sensie wzór katechezy, w której centrum jest «wyjaśnianie Pism», jakie potrafi dać jedynie Chrystus” (VD nr 74). W tym kontekście może budzić zaskoczenie, że Synod Biskupów nie podjął się wskazania jakichś metod służących odkrywaniu sensu Biblii jako kodu kulturowego, ograniczając się tylko do zachęty „propagowania głębokiego poznania Biblii” w szkołach i uniwersytetach (nr 111).

Chrystusowa katecheza biblijna (Łk 24,13-35)²¹

Katechezę podjętą przez Jezusa w drodze do Emaus można określić mianem katechezy narracyjnej. Składają się na nią trzy etapy,

²⁰ Jest to możliwe nie tylko na lekcji religii, ale także podczas zajęć prowadzonych przez nauczycieli innych przedmiotów humanistycznych. Możliwość taka istnieje wtedy, gdy są to osoby wierzące, praktykujące, zaangażowane we wspólnotę Kościoła. W takiej sytuacji to, co przekazuje katecheta, zostaje wzmocnione przez edukację w ramach innych przedmiotów szkolnych.

²¹ Szczegółowe omówienie tekstu Łk 24,13-35, a następnie prezentacja założeń i metodologii narracyjnej katechezy biblijnej opartej na dynamice Jezusowej interpretacji Biblii w drodze do Emaus, jak również ewaluacja tej formy działania katechetycznego zostały przedstawione w: W. P i k o r, *Narracyjny model katechezy biblijnej*, cz. 1: *Kontekst biblijno-katechetycz-*

w trakcie których zostaje poddane interpretacji Słowo-Wydarzenie²² męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa.

Pierwszy etap to opowiadanie uczniów o wydarzeniach Paschy. Jezus zaprasza uczniów do opowiedzenia raz jeszcze „o tym, co się tam [w Jerozolimie] w tych dniach stało” (Łk 24,18). Celem tej opowieści nie jest wcale kronikarska rekonstrukcja, lecz ujawnienie czynników wpływających na rezultat ich lektury wydarzeń paschalnych. Opowiadając o tym Słowie-Wydarzeniu, uczniowie zostają zaproszeni do rewizji swojej dotychczasowej znajomości Jezusa, swoich oczekiwań wobec Niego i swojego stanu ducha, by móc spotkać Jezusa podczas lektury Paschy prowadzonej już przez Niego samego.

Drugi etap to interpretacja Słowa-Wydarzenia Paschy, którą uczniowie podejmują pod kierunkiem Jezusa. Kluczem do niej jest luka w ich narracji o Jezusie Chrystusie, na którą dotąd nie zwrócili uwagi. Czyni to Jezus swoim pytaniem: „Czy Mesjasz nie miał tego wszystkiego cierpieć, aby wejść do swojej chwały?” (Łk 24,26). Do uzupełnienia zostają dwie kwestie: przyczyna Paschy Jezusa oraz związek zachodzący między cierpieniem Jezusa a Jego chwałą. By wypełnić tę lukę w opowiadaniu uczniów o Pasce, a tym samym nadać jej właściwe znaczenie, Jezus odwołuje się do tego, „co we wszystkich pismach odnosiło się do Niego” (Łk 24,27). Słowo-Wydarzenie Paschy jest zatem interpretowane przez słowo Pisma, którego wypełnieniem i ostatecznym sensem jest osoba Jezusa Chrystusa. W lekturze proponowanej przez Jezusa uczniom Pascha nie jest już wydarzeniem z przeszłości, zamkniętym do „tamtych dni w Jerozolimie” (Łk 24,18). Ona staje się obecna w drodze do Emaus, u kresu której jest wieczerza z Jezusem „łamiącym chleb” jak podczas Ostatniej Wieczerzy (Łk 24,32). Podczas lektury z Jezusem Słowo, którego uczniowie dotąd nie rozumieli i byli wobec niego obcy, przeobraża się w Wydarzenie, które uczniowie współtworzą i w nim współuczestniczą.²³

ny; cz. II: *Założenia metodologiczne*; cz. III: *Perspektywy rozwoju*, Katecheta 55 (2011) nr 2, s. 9-17; nr 3, s. 3-11; nr 4, s. 4-12.

²² Użyte tu wyrażenie „Słowo-Wydarzenie” odnosi się do Pisma Świętego w formie przekazu ustnego poprzedzającego spisanie go. Opowiadanie uczniów o wydarzeniach Paschy przyjmuje postać świadectwa naocznych świadków, z którego korzystają później ewangeliści (por. Łk 1,1-4). Zatem w dalszej perspektywie redakcji Ewangelii jest możliwe określenie tego świadectwa mianem „Pisma” jeszcze niespisanego.

²³ Współtworzą przez aktywny udział w lekturze Słowa-Wydarzenia Paschy, w którym sami uczestniczą przez Jezusa „łamanie chleba” (Eucharystię).

Tak dochodzi się do trzeciego etapu lektury. Jest nim świadectwo będące odpowiedzią na Słowo-Wydarzenie, w którym uczestniczyli w drodze. Lektura Paschy zaproponowana im przez Jezusa doprowadziła do całkowitej przemiany ich życia, co objawia się w ich nowym czynie i słowie. Wracają do Jerozolimy (por. Łk 24,33) i wobec Jędenu i pozostałych uczniów zgromadzonych we Wieczerniku dają świadectwo o swoim osobistym spotkaniu z Jezusem, w którym rozpoznali i doświadczyli Słowa-Wydarzenia Paschy (por. Łk 24,35).

Dynamika lektury Pisma podjęta przez uczniów pod kierunkiem Jezusa w praktyce katechetycznej przełoży się na trzyetapowy dialog katechizowanych z tekstem biblijnym. Najpierw przez uświadomienie sobie własnych uwarunkowań, które uprzedzająco mogą wpływać na lekturę. Następnie przez rekonstrukcję narracji, której znaczenie jest odkrywane od wewnątrz tekstu na bazie pytania nie o to, co tekst mówi, lecz o to, jak tekst mówi i dlaczego tak mówi. Wreszcie przez świadectwo katechizowanych rodzące się w procesie współtworzenia i współuczestniczenia w opowiadanej historii.

Narracyjna katecheza biblijna proponuje wyjście od samego tekstu biblijnego, by w nim odnaleźć problem egzystencjalny dotyczący uczniów. Istotny moment stanowi pierwszy kontakt katechizowanych z tekstem biblijnym, który ma ich poruszyć, zakwestionować coś w ich myśleniu i działaniu, dotknąć bezpośrednio jakiejś części ich życia. W tym celu konieczne jest sięgnięcie po takie metody aktywizujące, które pozwolą zwerbalizować wiedzę, emocje i pytania, jakie noszą w sobie uczestnicy spotkania.²⁴ To działanie zmierza nie tylko do wyostrzenia jakiegoś problemu egzystencjalnego, ale też do zaangażowania uczestników, skłonienia ich do dalszej, narracyjnej interpretacji tekstu.

Drugi etap katechezy narracyjnej koncentruje się na samym tekście biblijnym, który jest interpretowany z wykorzystaniem narzędzi właściwych analizie narracyjnej. Chodzi zatem o odkrycie struktury opowiadania, powiązanie między sobą pojedynczych działań i przeżyć bohaterów biblijnych w przyczynowo-skutkowo sekwencję fabuły o wyraźnie zaznaczonym początku, środku i końcu. Śledząc tę historię wewnątrz tekstu, czytelnik staje się jej aktywnym uczestnikiem,

²⁴ Do nich można zaliczyć np. metodę alternatywnych tytułów, która uzewnętrzni uprzednią znajomość tekstu przez uczniów, burzę pytań, które kierowane do tekstu objawiają emocje, jakie towarzyszą uczniom w trakcie lektury, czy też szczepionki, przez którą katechizowani rozpoznają w tekście bliskie im sytuacje życiowe.

przede wszystkim z powodu swoich oczekiwań co do wyniku opowiedzianej historii, pytań odnośnie do motywacji bohaterów oraz przyczyn, dla których narrator poprowadził swoją opowieść w określony sposób. Te wszystkie kwestie są do odnalezienia w tekście opowiadania, badanym przez analizę narracyjną pod kątem fabuły i jej struktury, bohaterów, strategii narracyjnej narratora i punktów widzenia w nim obecnych. Typowe dla narratologii narzędzia interpretacyjne można przełożyć na konkretne metody aktywizujące, dzięki którym uczestnicy katechezy są aktywnym podmiotem aktu czytania.²⁵

Katecheza narracyjna ma umożliwić uczniom odkrycie możliwości nowej egzystencji opartej na słowie Bożym. Jest to możliwe przez konfrontację z bohaterami biblijnymi, z ich światem wartości, motywacjami życiowymi, sposobem funkcjonowania w świecie. Interpretując ich życie, katechizowani budują w istocie swoją tożsamość opartą na myśleniu i działaniu zgodnym z logiką słowa Bożego. Temu służy świadectwo wieńczące katechezę narracyjną, przez które uczniowie opowiadają na nowo tekst biblijny już w perspektywie przyszłości swojego życia.²⁶

Katecheza narracyjna we wspólnocie Kościoła

Postulat lektury eklezjalnej Pisma Świętego wysunięty przez adhortację można uznać nie tyle za metodę, ile raczej za teologiczną regułę interpretacji Biblii.²⁷ Czytanie Pisma Świętego „według myśli i ducha Kościoła” (VD nr 74) jest konsekwencją zawierzenia się Słowu Bożemu Kościołowi, by ten pod opieką Ducha Świętego przekazywał wszystkim pokoleniom to, co zostało objawione w Chrystusie (por. nr 17). Z tego powodu adhortacja przypomina „podstawowe kryterium hermeneutyki biblijnej: właściwym miejscem interpretacji Biblii jest życie Kościoła” (nr 29). Tylko w komunii ze wspólnotą Kościoła i tylko w wierze tej wspólnoty można właściwie zrozumieć Pismo Święte (por. nr 30). Ta reguła hermeneutyczna dotyka eklezjalnego charakteru Biblii, a tym samym pozwala na realizację celu

²⁵ Metody aktywizujące do wykorzystania na drugim etapie katechezy narracyjnej są szczegółowo omówione w: W. P i k o r, *Narracyjny model katechezy biblijnej*, cz. II: *Założenia metodologiczne*.

²⁶ Wśród metod aktywizujących służących różnym formom świadectwa można wymienić np. metodę niedokończonych historii, opowiadania z perspektywy innego podmiotu, wyznania wiary, modlitwy.

²⁷ Por. A. E. K l i c h, *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej. Studium egzegetyczno-katechetyczne*, Duc in altum 3, Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 2005, s. 106.

ewangelizacyjnego animacji biblijnej, którym jest wprowadzenie we wspólnotę wiary.

Wykorzystanie żywej Tradycji Kościoła w interpretacji tekstów biblijnych w przestrzeni szkoły wynika też z katechezy, którą przeprowadził Jezus wobec swoich uczniów w drodze do Emaus. W swojej analizie narracji o Passze Chrystus sięga po słowa, które „we wszystkich Pismach odnosiły się do Niego” (Łk 24,27). Dla wspólnoty paschalnej zgromadzonej wokół Jezusa żywą Tradycją są słowa Prawa i Proroków, które odsłaniają znaczenie „tego wszystkiego, co tam w tych dniach stało się” (Łk 24,18). Metoda Jezusa sugeruje zatem potrzebę odniesienia się w narracyjnej katechezie biblijnej do innych tekstów biblijnych, w świetle których dochodzi się do głębszego zrozumienia danego opowiadania. Ta lektura intertekstualna może przyjąć w przypadku narracji ewangelicznych kształt porównania synoptycznego. Wydaje się jednak, że ważniejsze jest odczytanie pojedynczego epizodu w kontekście całej sekwencji zdarzeń, by móc odkryć jego znaczenie w relacji do całości narracji. Celem katechezy narracyjnej jest zatem usytuowanie analizowanego tekstu biblijnego wewnątrz historii zbawienia poświadczonej przez Pismo Święte, a tym samym podprowadzenie przez ten tekst ku Chrystusowi, który nadaje jedność wszystkim „Pismom” (VD nr 39).

Wydarzenie lektury w drodze do Emaus odsłania jeszcze inny wymiar żywej Tradycji Kościoła. Opowiadając swoim uczniom na nowo wydarzenia paschalne, Jezus przechodzi od słowa narracji do wydarzenia materializującego słowo przez czyn „łamania chleba” (Łk 24,30). To w tym wydarzeniu odsłania się pełnia znaczenia słowa o Passze. Jest konieczne, by interpretacja Pisma Świętego dokonywała się wewnątrz wspólnoty wiary Kościoła, w którym Słowo Boże jest zawsze obecne. Dlatego adhortacja kładzie tak wielki nacisk na liturgię Kościoła jako „punkt odniesienia hermeneutyki wiary dotyczącej Pisma Świętego” (VD nr 52). W tej wspólnotcie wiary Kościoła interpretacja słowa Bożego dokonuje się przez celebrację Słowa, które staje aktualnym i żywym Wydarzeniem – sakramentem Jezusa Chrystusa. Mając na uwadze sakramentalność słowa Bożego, animacja biblijna również w przestrzeni szkoły może dokonywać się wewnątrz wspólnoty wiary, która jest świadoma obecności Boga w swoim słowie i przez to słowo wchodzi z Nim w dialog. Ten moment jest już realizowany na katechezie chociażby przez uroczyste czytanie Pisma Świętego na wzór czytań liturgicznych, towarzyszącą temu modli-

twę, wspólne recytowanie psalmów, medytacyjną odpowiedź w ciszy i skupieniu na usłyszane słowo Boże.²⁸

Praktyczny sposób realizacji postulatu lektury eklezjalnej Pisma Świętego adhortacja *Verbum Domini* widzi w interpretacji Biblii w świetle tekstów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Obok wskazanego bezpośrednio *Katechizmu Kościoła Katolickiego* (por. VD nr 74) można przywołać niezliczone wypowiedzi papieży, w których jest odkrywane znaczenie danego tekstu biblijnego. W tym kontekście wystarczy wspomnieć drugi tom *Jezusa z Nazaretu*, w którym papież Benedykt XVI dokonuje lektury interpretującej ewangeliczną narrację o Passze Jezusa. W tej perspektywie widać wyraźnie, iż lektura we wspólnocie Kościoła jest praktyczną aplikacją analogii wiary jako reguły hermeneutycznej Pisma Świętego, która zakłada spójność między depozytem wiary zawartym w Biblii i nauczaniem przez Kościół (por. nr 34).

Rola pamięci w czytaniu Pisma Świętego

Pomocą w lekturze eklezjalnej Pisma Świętego jest memoryzacja tekstów biblijnych. Adhortacja podkreśla, że poznawaniu postaci, zdarzeń i wypowiedzi świętych tekstów służy pomocą „inteligentne zapamiętywanie niektórych szczególnie wymownych fragmentów biblijnych dotyczących tajemnic chrześcijańskich” (nr 74). Zasadność takiego pamięciowego obcowania z tekstem biblijnym jest przedstawiona przez *Dyrektorium ogólne o katechezie*, które podkreśla rolę pamięci nie tylko w procesie rozumienia prawd wiary, ale również w budowaniu języka wiary jako niezbędnego warunku jej przeżywania (por. DOK nr 154). W perspektywie biblijnej należy dodać, iż pamięć człowieka stanowi formę odpowiedzi na zbawcze czyny Boga. Księga Powtórzonego Prawa (szczególnie rozdz. 8) jest przykładem, że pamięć jest gwarantem tożsamości Izraela, który zrozumie siebie, ale też będzie egzystował teraz i w przyszłości, wyłącznie pamiętając o Bogu. Dlatego też pamięć, postulowana przez *Deuteronomium*, wykracza poza proste przypominanie sobie przeszłości. Ma ona przyjąć postać czynności o charakterze poznawczym i pragmatycznym. Pamiętanie przekłada się na odkrywanie znaczenia egzystencjalnego zdarzenia przechowywanego w pamięci, zrozumienie go i zgodzenie

²⁸ Różnorodność działań w ramach w ramach katechetycznej celebracji słowa Bożego jest prezentowana *tamże*, s. 312-323, zwł. s. 316.

się na nie.²⁹ Jako akt interpretacyjny czynność pamiętania prowadzi do odpowiedniego działania, gdyż przeszłe wydarzenia stają się miodrajne dla terażniejszości i otwierają ją na przyszłe zbawienie.³⁰

Praktyczne wskazania co do metody memoryzacji tekstów biblijnych w katechezie zostały zestawione na bazie polskiej literatury katechetycznej przez s. Emanuełę Klich w monografii poświęconej *Pismu Świętemu w polskiej katechezie posoborowej*.³¹ Pozostając w obrębie adhortacji, trzy sprawy wydają się kluczowe dla kwestii „inteligentnego zapamiętywania” tekstów biblijnych. Po pierwsze, dobór tych tekstów nie może być przypadkowy, gdyż przez wybrane fragmenty Biblii młodzi ludzie mają doświadczyć, że rzeczywistość Biblia jest „niczym kompas wskazujący drogę, którą należy iść” (VD nr 104). Nie chodzi zatem o ćwiczenie pamięci czy też o element ewaluacji pracy ucznia, lecz o czynność egzystencjalną, w której słowo Boże jest przeżywane jako słowo życia.³²

Po drugie, postulat „inteligentnego zapamiętywania” pozostaje wieloznaczny. Jednakże podążając tropem wyznaczanym przez samą adhortację, zauważa się, że termin ten jest użyty jeszcze jeden raz w kontekście posługiwania się środkami społecznego przekazu (por. nr 113): „inteligentne” sięganie po nie w celu ewangelizacji kultury oznacza nie tylko „ważne” korzystanie z nich, ale też „kompetentne” – w sensie właściwe rozumienia tego narzędzia komunikacji. Zatem zapamiętywanie tekstów biblijnych winno następować po ich uprzednim wyjaśnieniu, omówieniu i odniesieniu do życia, bo tylko w ten sposób mogą one być przyswajane pamięciowo jako znaczące dla życia katechizowanych.

Po trzecie, pamięć wpisuje się lekturę modlitewną Pisma Świętego, co adhortacja podkreśla w odniesieniu do modlitwy różańcowej (por. nr 88). Słowa Pisma nie tylko mają ożywiać modlitwę, ale same mają być językiem modlitwy. W ten sposób jest możliwe zamieszkanie w słowie Bożym na wzór Maryi. Jej słowa modlitwy *Ma-*

²⁹ Por. P. B o v a t i, *Księga Powtórzonego Prawa 1–11*, Rozumieć Stary Testament, Wydawnictwo M, Kraków 1998, s. 115.

³⁰ Por. H. E i s i n g, *zkr.*, w: J. B o t t e r w e c k, H. R i n g g r e n (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, t. 2, Kohlhammer, Stuttgart 1977, s. 575.

³¹ Por. A. E. K l i c h, *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej*, s. 323–332.

³² Ta metoda lektury Pisma Świętego jest praktykowana w Ruchu Focolari. Zdanie z Biblii, podawane do miesięcznej refleksji jako „słowo życia”, ma przemieniać życie, by stawało się ono wcieleniem Ewangelii.

gnificat są utkane z wątków Pisma Świętego. „W ten sposób objawia się, iż w słowie Bożym czuje się Ona jak u siebie w domu. (...) Ona mówi i myśli według słowa Bożego; słowo Boże staje się Jej słowem, a Jej słowo rodzi się ze słowa Bożego” (nr 28). Zapamiętanie tekstów biblijnych ma prowadzić ostatecznie do myślenia biblijnego, w którym przyjmuje się słowo Boże jako dar Bożego spojrzenia przy ocenie rzeczywistości.³³

Perspektywy animacji biblijnej w realiach polskiej szkoły

Adhortacja *Verbum Domini* jest adresowana do Kościoła powszechnego. Jej ujęcie animacji biblijnej w ramach katechezy odnosi się zarówno do działań katechetycznych w szkole, jak i w parafii (por. nr 74). Problem obecności Biblii w szkole zostaje podjęty bezpośrednio w kontekście kulturowego i kulturotwórczego znaczenia słowa Bożego w świecie (por. nr 111). W polskiej rzeczywistości szkolnej, w którą od 1990 r. zostaje wprowadzone nauczanie religii w szkołach publicznych, te dwa wymiary Biblii – jako księgi wiary i dzieła kultury – mają szansę być doświadczane przez uczniów jako elementy nie dychotomiczne, ale wzajemnie przenikające się w słowie Bożym. Jednak pozostaje wciąż ważne ewangelizowanie kultury szkoły w różnych jej wymiarach przez otwieranie przestrzeni szkoły dla Biblii. Przed katechezą szkolną pozostaje wciąż wyzwanie wypracowania modelu katechezy biblijnej. W świetle adhortacji winna się ona wzorować na katechezie Jezusa z drogi do Emaus, która w pełni zasługuje na miano katechezy narracyjnej. Pozostaje zatem zapytać o inne możliwości animacji biblijnej w ramach całej szkoły, a nie tylko w przestrzeni i czasie nauczania religii.

Działania promujące Biblię w środowisku szkolnym winny być podejmowane nie tylko przez nauczycieli religii, ale przez wszystkich wychowawców katolickich, którzy wraz z innymi nauczycielami tworzą wspólnotę wychowawczą.³⁴ Istotną przestrzenią współdziałania jest program wychowawczy szkoły, który musi mieć na uwadze

³³ Taką wizję myślenia biblijnego kreśli adhortacja w odniesieniu do modlitewnej lektury *lectio divina*, która w punkcie kontemplacji ma podejmować słowo Boże jako kryterium rozpoznania w ludzkim życiu, „wyrabiając w nas mądrościową wizję rzeczywistości, według Boga, i formując w nas «zamyśl Chrystusowy» (1Kor 2,16)”; VD nr 87.

³⁴ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* (15.10.1982), I.14; http://www.rsk.edu.pl/pliki/biblioteka/swiecki_katolik_swiadkiem_wiary_w_szkole.pdf (dostęp 8 III 2011).

wszechstronny rozwój ucznia, również w wymiarze moralnym i duchowo-religijnym.³⁵ Plan wychowawczy szkoły nie może zawierać zasad przeciwnych wychowaniu religijnemu, ale powinien odwoływać się również do wartości duchowych i religijnych jako podstawy wychowywania uczniów w wymiarze wspólnotowym, osobowościowym i kulturalnym.³⁶ Na tej płaszczyźnie wychowawczej rola Biblii jest nieodzowna właśnie jako „kompasu wskazującego drogę, którą należy iść” (VD nr 104).

Współpraca katechety z innymi nauczycielami może być realizowana również w ramach przedmiotowego zespołu humanistycznego, w skład którego mogą wchodzić nauczyciele języka polskiego, historii, plastyki, muzyki, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze, języka łacińskiego, filozofii i religii. W praktyce szkolnej działania takich zespołów ograniczają się zwykle do wyboru programu nauczania i podręczników, opracowania przedmiotowych systemów oceniania i narzędzi mierzących poziom wiadomości i umiejętności uczniów oraz dokonywania analizy osiągnięć uczniów w kontekście całościowego procesu kształcenia. Mając jednak na uwadze korelację zachodzącą między językiem polskim, historią i religią w treści przedmiotu nauczania, jakim jest Biblia, jest uzasadnione podjęcie skoordynowanych działań w tym zakresie edukacji szkolnej. Dla nauczyciela religii pomocna będzie znajomość tekstów biblijnych oraz ich sposobów interpretacji w ramach lekcji języka polskiego w klasach szkoły gimnazjalnej i pierwszych klasach szkoły ponadgimnazjalnej. Podobnie też wgląd w treści przekazywane podczas lekcji historii poświęconych starożytnemu Izraelowi pozwoli na usytuowanie w szerszym tle historyczno-kulturowym katechez biblijnych. Zasada korelacji międzyprzedmiotowej ma służyć również wielostronnemu, komplementarnemu interpretowaniu Biblii w procesie dydaktycznym, by nie była ona traktowana wyłącznie jako tekst konfesyjny czy też tylko jako tekst kultury.³⁷ Być może jest tu miejsce na zorganizowanie wewnątrzszkolnego doskonalenia się nauczycieli właśnie w zakresie właściwej interpretacji Pisma Świętego.

³⁵ Por. R. W a w r z e n i e c k i, *Rola katechety w sporządzaniu planu wychowawczego szkoły*, *Katecheta* 45 (2001) nr 12, s. 60-63.

³⁶ Por. P. T o m a s i k, *Możliwość ewangelizacji w szkolnym nauczaniu religii*, s. 75-76.

³⁷ W tym kierunku idzie postulat adhortacji, by Biblia „nie jawiła się jako piękna filozofia lub utopia, ale jako rzeczywistość, którą można żyć i dzięki której można żyć”; VD nr 98.

Kolejnym elementem animacji biblijnej na forum szkoły może być włączenie do kalendarza imprez szkolnych „Święta Biblii”. Najwłaściwszym terminem na takie wydarzenie są dni tygodnia następującego po III niedzieli wielkanocnej, kiedy obchodzi się Ogólnopolski Tydzień Biblijny organizowany od 2009 r. przez Dzieło Biblijne im. Jana Pawła II. W każdym roku temat tygodnia nawiązuje do tematyki przeżywanego roku duszpasterskiego. Materiały do przeprowadzenia tego tygodnia są dostarczane do parafii przed świętami Wielkiej Nocy bądź też są do nabycia za pośrednictwem moderatora diecezjalnego Dzieła Biblijnego, bądź też bezpośrednio przez stronę internetową Dzieła (www.biblista.pl). Znaleźć w nich można nie tylko scenariusze katechez biblijnych, ale również inne pomoce, w tym medialne, do przeprowadzenia tego dnia w szkole. Możliwości działań promujących Biblię jest wiele, od wystaw, przez warsztaty biblijne (np. kuchnia biblijna, taniec inspirowany tradycją żydowską), zajęcia plastyczne, małe formy dramatyczne, quizy i konkursy biblijne, po celebracje liturgiczne jako zwieńczenie święta. Ponieważ „Święto Biblii” ma być wydarzeniem organizowanym dla wszystkich klas w szkole, można pomyśleć o turnieju klas na podobieństwo telewizyjnego programu „Kocham cię, Polsko”. Scenariusz takiego turnieju wykraczałby poza proste pytania konkursowe, przyjmując zróżnicowane formy aktywizujące uczestników: test wyboru, kalambury, cytaty, frazeologię biblijną, statystyczną wiedzę o Biblii w danej szkole itp.

Zorganizowanie takiego dnia Biblii wymaga działania planowego, które rozpocznie się wraz z wpisaniem takiej imprezy do kalendarza szkolnego podczas sierpniowych rad pedagogicznych, kiedy ustalone są kwestie organizacji roku szkolnego. Realizacja poszczególnych elementów święta nie powinna mieć charakteru doraźnego i akcyjnego, lecz długofalowy i formacyjny. W tym kontekście animacja biblijna o wymiarze ogólnoszkolnym może być prowadzona w ramach biblijnego koła zainteresowań. Może ono działać w ramach dodatkowych godzin w tygodniu, które nauczyciele mają realizować w ramach tzw. godzin „karcianych” (dwie godziny w szkole podstawowej i gimnazjum, jedna godzina w szkole ponadgimnazjalnej). Koło biblijne jest zajęciem w pełni wpisującym się w funkcję dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą szkoły. Działania podejmowane w ramach koła biblijnego mają charakter celowy, gdyż są zorientowane na wzmacnianie i rozwój zainteresowań i predyspozycji uczniów. Wśród możliwych działań realizowanych w ramach koła biblijne-

go może być przygotowanie uczniów do konkursu biblijnego. Propozycje udziału szkół w takich konkursach płyną z różnych stron (np. Civitas Christiana). Warto dokonać wyboru właściwego konkursu, który rzeczywiście ma na celu rozwijanie uzdolnień i zainteresowań uczniów w zakresie Pisma Świętego, służy wprowadzaniu uczniów w samodzielną lekturę Pisma Świętego oraz pogłębianiu umiejętności interpretowania tekstów biblijnych, wreszcie przekłada się na określone cele wychowawcze realizowane na bazie poznawanych fragmentów Biblii. Większość organizowanych konkursów biblijnych ogranicza się, niestety, tylko do literalnej znajomości tekstu biblijnego, który jest przedmiotem konkursu, i do wiedzy encyklopedycznej zdobywanej na bazie dołączonej literatury przedmiotu (zwykle są to wstępy do ksiąg biblijnych i przypisy w Biblii Tysiąclecia). Takie pamięciowe odtwarzanie wiedzy nie ma nic wspólnego z rzeczywistym obcowaniem uczniów z tekstem Pisma Świętego ani też ze standardami konkursów humanistycznych, w których kryterium oceny obejmuje również np. umiejętność czytania tekstu na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym, analizę literacką tego tekstu, wydobywanie z niego wartości etycznych, estetycznych i poznawczych, budowanie poprawnych form wypowiedzi. Animacja biblijna musi zatem wpisywać się w działania edukacyjne w obszarze humanistycznym.

Przestrznią animacji biblijnej w szkole może być również projekt edukacyjny, który zostaje wprowadzony przez Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (DzU, 2009, nr 7, poz. 17) oraz przez Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania (DzU, 2010, nr 156, poz. 1046, §21a). W ramach nowej podstawy programowej uczniowie są zobowiązani do udziału w co najmniej jednym projekcie podczas nauki w gimnazjum. Projekt edukacyjny ma być zespołowym, planowanym działaniem uczniów, które będzie miało na celu rozwiązanie konkretnego problemu z zastosowaniem różnorodnych metod. Zakres tematyczny projektu może dotyczyć wybranych treści nauczania określonych w podstawie programowej lub wykraczać poza te treści. Projekt może pozostawać w obrębie jednego przedmiotu lub też mieć charakter interdyscyplinarny. W świetle tych założeń mini-

sterstwa projekt edukacyjny może jak najbardziej realizować temat związany z Biblią. Wspomniana wyżej organizacja „Święta Biblii” w szkole spełnia wszystkie cele stawiane projektowi edukacyjnemu, gdyż zakłada zespołowe, planowe działanie uczniów, mające na celu rozwiązanie konkretnego problemu z zastosowaniem różnorodnych metod, zaś efekty tych działań będą zauważalne w społeczności lokalnej, jaką jest szkoła.

Celem animacji biblijnej jest promowanie Biblii nie tylko jako dzieła kulturowego, ale również jako księgi wspólnoty wiary. Dzięki temu działania podejmowane w ramach edukacji szkolnej będą ostatecznie stanowić pomost do spotkania ze słowem Bożym w ramach zgromadzenia liturgicznego. Bez wątplenia ten cel jest osiągany przez klasowe przygotowywanie liturgii słowa Bożego na niedzielną mszę św. Przestrzenią wciąż nie do końca wykorzystaną na celebrację słowa Bożego są szkolne rekolekcje, w których obok Eucharystii mogą pojawić się nabożeństwa słowa Bożego czy też inne praktyki duchowe zawierające medytację biblijną (np. droga krzyżowa).

* * *

Benedykt XVI kończy adhortację *Verbum Domini* przywołaniem postaci Maryi (por. VD nr 124), która jest błogosławiona z powodu swego słuchania słowa Bożego i zachowywania go (por. Łk 11,28). Błogosławieństwo rodzące się ze słowa Bożego przyjętego i zastosowanego w praktyce staje się źródłem radości dla Maryi. Te dwa dary słowa Bożego – błogosławieństwo i radość – są owocem również animacji biblijnej w szkole, nie tylko dla uczniów jako jej adresatów, ale również dla nauczycieli, którzy podejmują się dzieła posługiwania Biblii w środowisku szkolnym.

ks. Wojciech PIKOR